

ЊЕГОШЕВИ СТВАРАЛАЧКИ НАПОЈЊИЦИ

(поводом 180. годишњице рођења)

Иако је стваралачка предодређеност Петра II била кључна, несумњиво велики утицај у његовом пјесничком исказу учинили су Сима Милутиновић и Петар Први.

Док је Милутиновић младом Петровићу (понекад и пренаглашено) усмјеравао интересовање за античком хероиком, стари Владика је, континуирано и увијек брижно, пратио његов цјелокупни развој. Покушао је у младићеву душу уградити мисаоне и људске назоре какве је и сам имао.

Раде Томов није био вишедимензионална личност колико је био његов претходник. Своју величину необориво је утемељио на пјесничко-филозофском пољу. Међутим, и тамо је знатан утицај „великог стрица“, у чијем је окриљу израстао, како и Андрић с разлогом примјећује. Захваљујући њему поузданије је закорачио кроз збиљу живота, пијући и „чашу меда“ и „часу жучи“ истовремено, па и кроз магична беспутишта која надахнутима нуди поезија. Стога ни његови поетски првенци нијесу остали самоникли трагалачки почеци, већ значајне грађевине (засноване на стричевој логици и народном искуству) као сигурна најава каснијих звјезданих домета.

Петар II је у „Огледалу српском“,¹ 1846. године, објавио и више пјесама Петра Првог. Неке, као „Шћепан Мали“, толико је проширио да су, развученошћу радње, изгубиле доста од своје изворности и сентенциозности а на квалитету нијесу добиле. Чак је (да ли намјерно?) занемарио аутора, истакавши да „... нема печата на имена ко је ове пјесме скупио ...“²

Стога је дошло до погрешних закључака низа истраживача (Т. Ђукића, Д. Вушовића, Ј. Томића и других) који су тврдили да их је састављач „Огледала...“ испјевао. Тек је Никола

¹ Ч. Лучић, *Митрополит Петар I Петровић*, Историјски институт Црне Горе, Подгорица 1991, стр. 196—211.

² П. П. Његош, *Огледало српско*, Београд 1951, стр. 9.

Банашевић почео разоткривати такву заблуду,³ да би се најзад идентификовале и остале.

Ова чињеница потврђује да се поетско стварање Петра II (нарочито у почетном стадијуму) наслањало на дјело његовог претходника. Констатујући за пјесме да нијесу раније објављиване (или, како рече „печатане“), желио их је првенствено „понародити“, чему је такође тежио и његов стриц.

Можда је (да би у томе био успјешнији) и развлачио радњу на уштрб сентенциозности, каква је била карактеристична за пјесме старог Владике. Таквом начину изражавања који згушњава мисли а штеди ријечи он ће се вратити касније.

Минимална су одступања и у погледу истицања облика главног јунака. Но, док је код Петра I то, скоро увијех, колектив (дакле народ) којему нпр. одаје признање и сам руски цар, као у пјесми „Милорадовић“:

„Ја се уздам у Бога вишњега
и у мишцу народа српскога,
особито храбра Црногорца...“ итд.⁴

код Петра II се запажа и издвајање појединаца као узора. Нпр. док Петар I каже:

„Није сјенка слога црногорска!“,
овај ће ускликнути:

„О Милоше ко ти не завиди“,

„Паде Милош чудо витезовах“ и сл.

Будничко-дидактички призиви код обојице су препознатљиви као и прихватање јунака само у оквирима моралних регула. Петар I (опет кроз уста руског цара) позива у заједничку борбу,

„на Турчина сваком душманина
тко не лиже прах њихових стопах!“,
а његов следбеник то претвара у поклич:

„до ископа једних или других“,

тражећи

„нека буде борба непрестана“,

а све

„за далеко неко покољење“.

Одбрана

„из бијеле куле Роганове“

³ Н. Банашевић, *Пјесме о најстаријој црногорској историји у Пјеванији Симе Милутиновића*, Зборник института за књижевност, Београд 1951, књ. 10, стр. 274—298.

⁴ *Његошева дјела*, књ. 5, стр. 4. Београд 1951. — Рукопис (који је идентичан) чува се у Вуковој заоставштини САНУ.

(у пјесми Петра I „Удар Турака на село Трњине“ (1717. г.) пренесена је у Горски вијенац“ борбом

„око б'јеле куле Радунове“.

Ово није усамљен примјер. У „Горском вијецу“ су неки од ликова из „Посланица“ Петра I не само мотивски већ и буквално преузети и стиховано оживљени. Чак се, мјестимично, слаже и ред ријечи, што се не може назвати случајним.⁵

Питање, „има ли вјештицах?“ из „Горског вијенца“ нашло је одговор у посланици, гдје митрополит Петар I каже да је „по свијету ходио“ и „књиге читао“, али нигдје није наишао на тако нешто. Умјесто тога, стихом срочен одговор гласи:

„Нема тога ни у једну књигу!“

Уз ову констатацију се додаје:

„То су бапске приче и мудрости“,

да би се ипак све повезало са подмуклим плановима скадарског паше о завођењу и мућењу по Црној Гори. Ни стари Владика није искључивао нечије зле намјере у таквом случају, па ни могућност уплитања страних калкуланата у такве заваде и крвомућења.

Злочеста снаха из „Горског вијенца“, која се „бјеше помамила“ толико да је „без путах... ништа одржати“, могла би бити било која од оних за које преко посланица сазнајемо да их је хватала „помама“ и „бјежање“ у зарук другима.

Поп Мићо оличава неког од безбожних а уз то и неуких свештеника које је Петар I рашчинио због неспособности и непоштовања црквених правила. Такви су за мито правили услуге злочинитељима, а ови су (лажно се заклањајући иза вјера) могли бити још опаснији јер,

„ђавола још нијесам гледа’

да се попу исповиједао...“

Сјетимо се само Авакума који под вјерским плаштом мало да не помути народ за своје (или нечије друго) рачуне.

Петар II у Вуку Бранковићу налази синоним издајника грдећи га са „логано кољено“ и слично, насупрот којему је Милош као,

„гром стравични што круне раздраба“.

Смирени митрополит Петар I се не спушта на ниво давања оцјене отпадника. Она је општепозната и сувишна. Издајник се, по њему сам ружи а зао глас далеко чује. О Бранковићу зна чак и руски цар, те поручује:

„Пак ја јоште имам издајника,

као Срби Бранковића Вука“⁶

⁵ Детаљније у цит. књизи Митрополит Петар I Петровић, стр. 195—197.

Владика Данило у „Горском вијенцу“ се не боји „од вражјега ката“, већ „од зла домаћега“.

Колико ли је само пута бојазан „од домаће рати“ поменуо Петар I, тражећи путеве излаза у ситуацијама привидног безизлаза. Његов наследник је, користећи то мотивационо (а каткад препознатљиво илии дословно преузето) стиховано трансформисао. Тиме је код народа надопуњавао оно што није могао ауторитетом какав је био својствен његовом претходнику.

Значи, и државнички разлози доприносили су већем нашлањању на писано дјело Петра I. Требало је обуздавати иначе тешко обуздиве нарави, јер се, како Андрић примјеђује, „за црногорска племена, као и за појединце, могло с правом рећи да су сложни само у јуришу на Турчина и само док јуриш траје. . . Без друге власти осим моралне, засноване на традицији, на црквеном вјеровању, без икакве извршне силе, Петар I се за све вријеме своје дуге и тешке владавине носио не само са Турцима и са биједом него и са народом и самовољом. . .“⁷ закључује он.

А зар се то значајније измијенило и у доба његовог наследника? Наравно, није. Стога, ако је и преузет стих код Петра II, „Тешко оном 'ко о вама брижи“, остаје примјерен и за касније у овој земљи гдје се „крсту служи а Милошем живи“.

Уз урођену и традиционалну даровитост, нападајући се још и из дјела тако неисцрпног источника као што је био Свети Владика, Раде Томов је и сам морао остати напојником покољења.

Ако „као тварка коју земља вара“ није могао стећи ореол светитељства, стекао је овоземно признање и генерацијске поклонице. И не само свога рода.

Ово су само неки од примјера који упућују на потребу за даљим и ширим упоредним проучавањем надвремене појаве Петра I и његовог утицаја, како на синовца, наследника и мисаоног великана тако и на многе значајније ствараоце српске, од Љубише и војводе Марка до наших дана.

Правећи упоређења, намеће нам се размишљање: Да ли се данас одјек подлџвћенских звона несметано стапа у свеопшту хармонију хиландарско-милошевског и дечанског православља, или га ремете нечији прапорци? — Ако су унијатски, не би било први пут, као ни да се „бијесна братства истурче“, што изусти Громогласник Горе Црне и седморо Брда, поклоник „хероју тополскоме“, коме му и стриц у сусрет хиташе и заглеланик са Олимпа српске Спарте и косовска светилишта, гдје се, као духовни пастир обједињеног рода, желијаше настанити.

Чедомир М. Лучић

⁶ Из пјесме „Милорадовић. . .“

⁷ И. Андрић *Умјетник и његово дјело*, Београд 1976, стр. 72.